Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

БЕЛАРУСКІ ЗВОН

Радыкальная часапісь, выходзіць 4 разы ў месяц

Цана асобнага нумару 15 гр.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі Вільня, Вострабрамская 9.

Прыймо інтэрэсантаў ад 10 да 2 г. што-дня, апрача сьвятаў і нядзель.

ПАДПІСКА з дастаўкай да хаты: на 1 год 4 зл 50, за паўгоду 2 зл. 40, за 3 месяцы 1 зл. 30, за 1 месяц — 50 гр.

Год II. Вільня, 30 ліпеня 1932 г. № 21 (46)

Ян Луцэвіч — Янка Купала

(1882 — 25.VI. — 1932).

Грамадзянства звычайна адзначае заканчэньне пэўных „круглых" пэрыядаў *працы* грамадзкіх дзеячоў, пэатаў і пісьменьнікаў. І мы ўрачыста адсьвяткавалі ў Вільні 25-я ўгодкі *поэтыцкае творчасьці* Янкі Купалы, як быццам аддзяляючы гэту творчасьць ад асобы Юбіляра.

Гэтым летам выпалі зусім іншыя ўгодкі, зьвязаныя іменна з *асобай* нашага поэты: 50-лецьце нарадзін Яна Луцэвіча. І вось, адзначаючы гэты мамэнт, які даў нашаму народу запраўды вялікага песьняра, мы будзем гаварыць сяньня выключна аб асобе яго.

Жыцьцё Купалы ўсім ведама, дык не паўтараем даных з ягонае біографіі. Затое затрымаемся над *духовым воблікам* поэты, як *чалавека* і *грамадзяніна*.

Хто асабіста ведаў Яна Луцэвіча, калі ён яшчэ ня стаўся Янкай Купалай, хто прыглядаўся да першых крокаў яго на шляху поэтыцкае творчасьці і грамадзкае працы, таго заўсёды мусіла паражаць дзіўная *разьбежнасьць паміж Янам Луцэвічам і Янкай Купалай*. Янка Луцэвіч, нясьмелы, замкнёны ў сабе вясковы дзяцюк, здаваўся зусім звычайным чалавекам, якіх бачым соткі навакол сябе, — чалавекам з усімі слабасьцямі, з усімі заганамі, з усімі прыземнымі імкненьнямі. Але ў мамэнты творчага ўздыму Янка Луцэвіч *перараджаўся*, „выходзіў із сябе", ставаўся магутным волатам-прарокам — Янкай Купалай. І тады адпала ад яго ўсё тое прыземнае, ад чаго ня вольны ніводзін чалавек, і аставаўся вольны ад усялякіх людзкіх слабасьцяў Князь-Дух, каторы поўнымі жменямі шчодра кідаў пэрлы красы й пачуцьця, будзіў прыспаныя душы людзей з векавога сну і клікаў-вёў іх на тыя высі, дзе пачынаецца непадзельнае панаваньне Ідэалу. І будзілася ў бачыўшых гэтае пераабражэньне недаўменная думка: *скуль гэтае ўсё ў яго?*

Пытаньне: як адбывалася гэтае ператварэньне Яна Луцэвіча ў Янку Купалу, гэта ёсьць *пытаньне аб істоце творчасьці поэты наагул*. Даць адказ на яго — значыць разьвязаць проблему пeратварэньня надсьвядомага ў сьвядомае, думкі і пачуцьця — у мастацкія абразы. Не задаючыся ў гэты мамэнт такой цяжкай задачай, мы мусім сьцьвярдзіць толькі адно: тое, за што ўвесь Беларускі Народ узьвялічае Янку Купалу, мусіла недзе гнязьдзіцца ў песьняровай душы, мусіла тамака вытварыцца і разьвіцца, хоць мо' і бяз учасьця сьвядомае волі поэты. Скарбы, якія *магла* выявіць душа Купалы, паказваюць на багацьце і веліч гэтае самае душы.

Духовая веліч Купалы выяўлялася так ярка і так поўна ў яго поэтыцкай

творчасьці, што для выяўленьня ў штодзенным, будным жыцьці як быццам нічога ўжо не аставалася. Прынамся Купала ня меў ужо патрэбы выяўляць сябе, калі ня быў у стане творчага экстазу. Але бываюць мамэнты, калі чалавек і грамадзянін ня можа маўчаць, ня можа аставацца бязьдзейным. У такія мамэнты Янка Луцэвіч і ў грамадзкім жыцьці ўзьнімаўся на тую самую вышыню, як і ў поэтыцкай творчасьці.

Тры мамэнты ў жыцьці Беларусі прымусілі Купалу дзеяць, як грамадзяніна. Першы — гэта мамэнт таго *вялізарнага нацыянальнага ўздыму*, які выявіўся ў беларусаў у будаваньні сваей незалежнай нацыянальнай дзяржавы. І Купала заняў належнае мейсца ў першых радох байцоў за беларускую справу. Другі мамэнт — гэта мамэнт тварэньня *новага социяльнага ладу на Беларускай зямлі*, мамэнт тварэньня — як, пэўне-ж, шчыра верыў Купала — сялянска-работніцкае ўлады. І тут Купала быў таксама чынны і аддаў сваe сілы на карысьць працоўных масаў Беларусі. Урэшце прыйшоў трэці мамэнт — *мамэнт ня радасьці, а жаху*, мамэнт, калі па загаду чырвонае Масквы — ад імя тае-ж сялянска-работніцкае ўлады — пачалося таптаньне і нішчэньне ўсяго, што было цэнным і сьвятым для кожнага беларуса, што было цэнным і сьвятым і для Купалы. Гэта — ведамая *проці-беларуская акцыя ў Савецкай Беларусі*, знайшоўшая свой водгук і ў Заходняй Беларусі, — акцыя, закончаная разгромам беларускае інтэлігенцыі, арыштам некалькіх сотняў найвыдатнейшых беларускіх культурных працаўнікоў у БССР. Што мусіў перажываць тады Купала, лёгка згадаць... Але імя Купалы — „народнага поэты" — было лішне вялікім і паважаным у вачох беларускіх сялян і работнікаў, каб Г. П. У. адважылася гэтак проста схапіць нашага песьняра і кінуць у свае лёхі, як зрабіла з сотнямі іншых беларусаў. І вось пачаўся чыста інквізытарскі націск на Купалу, каб ён „пакаяўся" ў сваіх „нацыянальных грахох" і адрокся ад сваей нацыянальнай ідэолёгіі. Купала мужна адбіваў гэты націск, але ўрэшце, бачучы, як паддаюцца вонкавай сіле другія, паддаўся ёй і ён — *апошні*. Купала падпісаў сваё „пакаяньне" адначасна з праф. Ігнатоўскім, трымаўшымся таксама дастойна даканца. Але тады Г. П. У і зрабіла ім абодвум сьмяротны ўдар: на падставе „дабравольнага прызнаньня" ў „процісавецкіх грахох", абодва былі абвешчаны „грамадзкімі шкоднікамі", арыштаваны і пасаджаны за краты. Вось тады і выявілася духовая веліч гэтых стойкіх барцоў за беларускую ідэю: у знак пратэсту проці фізычнага і маральнага гвалту, фізычных і маральных зьдзекаў над імі з боку абнаглеўшых маскоўскіх чырвоных нацыяналістаў, Купала і Ігнатоўскі *налажылі на себя рукі*. Ігнатоўскі памер у вастрозе; Купалу адратавалі, і цяпер ён жыве — на волі.

Апошнім актам Купала сцьвярдзіў сваю духовую веліч ня толькі як поэта, але і як грамадзянін. Як раней у поэзіі, так цяпер у грамадзкім жыцьці, выявіў сябе ў ім Князь-Дух. Счэзла колішняя разьбежнасьць між Янам Луцэвічам і Янкай Купалай: *Купала — перамог*.

У пяцідзесятыя ўгодкі нараджэньня Луцэвіча-Купалы сьцьвярджэньне гэтае перамогі Князя-Духа ў асобе Яна Луцэвіча ёсьць *найвялікшай пахвалой, найвышэйшым ўшанаваньнем пашаны да асобы Юбіляра*. Няхай-жа нам жыве йшчэ многа год, — няхай дачакаецца такое сьветлае часіны, калі ня будуць ужо сьніцца яму цяжкія „сны аб Беларусі",

што заўсёды трывожылі і пэўне трывожаць сягоньня душу нашага вялікага песьняра. — Няхай угледзіць ён сваімі вачыма перамогу Князя-Духа і ў Беларускім Народзе.

Ант. Навіна.

——

Ад Рэдакцыі. Адзначаючы гэтай стацьцёй 50-лецьце нарадзінаў Вялікага Поэты, мы не арганізавалі грамадзкага абходу з прычыны таго, што ўлетку з Вільні ўся школьная моладзь разьехалася, а ўчасьце яе ў такім абходзе асабліва пажадана. Напамінаем, што на восень прыпадае другі такі-ж самы юбілей — пяцідзесяцілецьце нарадзін Якуба Коласа (22-га кастрычніка па стараму стылю), і лічым неабходным уладжаньне тады шырокае грамадзкае ўрачыстасьці ў чэсьць абодвух корыфэяў беларускае поэзіі.

Нацыяналізм чырвоны і нацыяналізм чорны.

Неяк яшчэ ў сакавіку менская „Звезда" надрукавала пастанову Прэзыдыюму Цэнтр. Выкан. К-ту БССР — гэткую дзікую па сваіму зьместу, што на першы пагляд здаецца нейкім злаcьлівым жартам.

Запраўды ж: у чыста беларускім ад вякоў Койданаўскім раёне (пад Менскам), дзе аб „польскай люднасьці" ніхто ніколі ня чуваў, сучасныя валадары Усходняе Беларусі „выкрылі", што з агульнае лічбы 16 сельсаветаў гэтага раёну ажно 10 ёсьць нацыянальна польскімі. На гэтай падставе камуністычная ўлада „аддала" палякам і „рэшту" — 6 ужо бясспрэчна беларускіх сельсаветаў, а ўвесь Койданаўскі раён абвясьціла нацыянальна польскім і загадала перабудаваць ягонае жыцьцё ў духу польскім.

Пастанова гэтая выклікала ў душы кожнага сьведамага беларуса самае глыбокае абурэньне. Але побач з абурэньнем — узьнімаецца і недаўменнае пытаньне: „что сей сон значит"? Да чаго імкнецца камуністычны ўрад, „робячы" гэтак на беларускім целе чужыя „нацыянальныя тэрыторыі"?

Каб даць адказ на гэтае пытаньне, трэба перад усім здаць сабе справу з аднаго. Падобная „ідэя" бясспрэчна не магла паўстаць у Менску: на менскім грунце для яе не магло быць ніякае лёгічнае падставы. З поўным пераканаваньнем мусім сказаць, што ў Менск яна магла прыйсьці толькі з Цэнтру СССР — з Масквы. І гэтую нашу пэўнасьць пацьвярджае нязвычайна цікаўная інформацыя маскоўскага карэспандэнта „Gaz. Polsk.", перадрукованая ў „Dzien. Wil".:

„Лічба палякоў у савецкім дзяржаўным апараце — непрапорцыянальна вялікая. Даволі сказаць, — піша гэны карэспандэнт, — што (у Маскве) большасьць урадавых асоб, з якімі я з абавязку свайго сустракаюся, размаўляе са мной папольску, хоць я заўсёды вітаю іх у „казённай мове". Неяк яны не абмаскоўліваюцца. Урэшце, калі падчас прыйма ў Крэмлю я пачуў, як слаўны (хоць часамі востра проці нас выступаючы) савецкі журналіст Радэк сварыцца ў чыста польскай мове з генаральным інспэктарам савецкага флёту, сынам лодзкіх Балут, Рамавам Муклевічам, да таго-ж на ўвесь голас, — дык ня мог устрымацца ад увагі, што „хіба гэтая расейская рэвалюцыя ёсьць нейкай польскай інтрыгай"..

Ясна, што карэспандэнт, гаворачы аб расейскай рэвалюцыі, як аб „польскай інтрызе", папросту жартуе. Але, калі вернемся да нашага пытаньня аб тым, хто стараецца штучна польшчыць Савецкую Беларусь, дык тады словы карэспандэнта „Gaz. Polsk." ня будуць ужо здавацца жартам. Наадварот: прыходзіцца згадзіцца з тым, што магутная ў камуністычным маскоўскім урадзе польская група праводзіць у БССР польскую нацыянальную палітыку.

З якой мэтай крэмлёўскі дыктатар напускае камуністаў-палякоў на беларусаў? Ці ня ёсьць тут укрытая думка: распаляць барацьбу беларусаў з палякамі, каб гэтак аслабляць нацыянальную сілу беларускага народу і — лягчэй абмаскоўліваць яго?

Гэта — вельмі магчыма і вельмі падобна да праўды...

Цікаўна, што „спольшчаны" Койданаўскі раён — гэта-ж на пагранічны з Польшчай. Дык, калі-б Масква ня мела тут нейкае ўкрытае мысьлі, яна мусіла-б лічыць такі экспэрымэнт небясьпечным на выпадак вайны з Польшчай... Цікаўна і тое, што палітыка польскіх камуністаў з усходняга боку граніцы зусім зыходзіцца з тэй палітыкай, якая вядзецца польскімі нацыяналістамі на тэрыторыі ўсяе Заходняе Беларусі. А характэрным выяўленьнем апошняе зьяўляюцца апублікаваныя вынікі апошняга агульнага сьпісу насяленьня Польшчы.

Аб тым, што вырабялі польскія нацыяналісты ў часе гэтага сьпісу, наша газэта шмат пісала. З рожных канцоў Заходняе Беларусі наказывалі нам нашыя карэспандэнты аб тых мэтадах, якімі дасягалася (— праўда, толькі на паперы!) „польская большасьць" на беларускіх землях. Гэтак, усім беларускім дзецям, якія — на падставе закону аб школьным прымусе — ходзяць у польскія ўрадовыя школы (бо беларускіх няма!), перапісчыкі, дзеючы згодна паводле дадзенае, відаць, нейкім закансьпіраваным эндэцкім цэнтрам інструкцыі, прыпісывалі пагалоўна польскую мову, як матчыную. Былі і іншыя спосабы, аб якіх чытачы нашы ведаюць, і мы іх паўтараць ня будзем. — Дык вось, паводле падрахунку запісаў сьпісаньня 9. XII. 1931 г., „вказалася", што большасьць (і то вялізарная) насяленьня Заходняе Беларусі карыстаецца польскай мовай, як матчынай. Гэтак, у Беластоцкім ваяводзтве польская мова зьяўляецца мовай матчынай для 72% насяленьня, у Віленскім — для бязмала 60% і ў Навагрудзкім — для 52,6%. І гэтак далей.

Да вынікаў гэтага „рэвалюцыйнага" сьпісу мы яшчэ ў сваім часе вернемся, калі выявіцца, колькі-ж душ трымаецца роднае беларускае мовы нават і на паперы, а ня толькі на дзеле. Цяпер мы абмежываемся падачай гэтых трох лічбаў затым, што лішне ўжо кідаецца ў вочы аднолькавасьць мэтадаў апалячываньня беларусаў наабапал падзяліўшае нас рыжскае мяжы, тасаваных польскімі камуністамі і польскімі нацыяналістамі.

Віленская польская часопісь „Przegląd Wileński", абгаварываючы койданаўскую справу (№ 10 з 29 мая с. г.), гэтак закончыла сваю стацьцю:

„Нядаўна адзін польскі інжэнер чытаў праз радыё лекцыю аб адваднеаньні (асушцы) Палесься. У заканчэньні ён сцьвярдзіў, — дый зусім слушна, — што асушка Палесься на польскім баку немагчымая без узгадненьня з такімі самымі мэліорацыйнымі працамі на тэрыторыі савецкага Палесься. І запраўды: асушыцца савецкая тэрыторыя, дык наплыве туды іншоў вада з-пад Пінску; адвядзецца вада ў Заходнім Палесьсі, яго зальюць савецкія воды. Трэба працу ўзгодніць.

„Здаецца, — піша „Przegl. Wil.", — што думка гэнага інжэнера выкарыстана ў другой галіне. Яна не датычыць палескіх балот, але мае наўвеце супольную „мэліорацыю" беларускае люднасьці".

З гэтым вывадам польскае часопісі зусім мусім згадзіцца!

Брытанская „Імпэрыяльная" канфэрэнцыя.

21 ліпня пачалася ў м. Оттаве (ў Канадзе, непадалёк ад яе сталіцы Монтрэаля) чарговая так званая Брытанская Імпэрыяльная Канфэрэнцыя. Апошняя канфэрэнцыя Вялікай Брытаніі і яе дамініяў адбылася ў 1930 г. ў Лёндане. Цяперашняя канфэрэнцыя прысьвечана справам выключна гаспадарчага зьместу, асабліва вострым у часе шалеючага на ўсім сьвеце эканамічнага крызісу. Тым больш, што палітычныя справы і спрэчкі паміж паасобнымі дзяржавамі — часьцямі „Брытанскай рэспублікі Народаў" *) — вырашаны былі на канфэрэнцыі 1926 г.

Канфэрэнцыя мае вырашыць пытаньні, якія маюць вялізарную вагу ня толькі для Брытанскай дзяржавы, але і для гаспадарчага жыцьця ўсяго сьвету, асабліва для Эўропы, а яшчэ бліжэй і — для Польшчы.

Перад усім дамо паняцьце аб тым, што прадстаўляе сабой той вялізарны сьвет, які носіць назоў Брытанскай дзяржавы.

Брытанская саюзная дзяржава ахапляе абшар у 36 з лішкам мільёнаў квадр. кілёмэтраў і мае кругла блізу паўмільярда жыхароў. Гэта значыць — яна займае блізу чацьвертую частку ўсей сушы зямной кулі і зьмяшчае каля чверці яе насяленьня. У сусьветным гандлю на гэтую дзяржаву прыпадае больш, як 30 працэнтаў, прычым увозіцца ў яе рожных тавараў на паўтара мільярда даляраў больш, як вывозіцца з яе. Такім чынам увесь гэты абшар Брытанскай Саюзнай Рэспублікі зьяўляецца вялізарным рынкам для чужаземных тавараў. І мы зразумеем усю важнасьць для ўсяго сьвету канфэрэнцыі ў Оттаве, калі даведаемся, што на ёй ідзе гутарка аб тым, каб зачыніць гэты вялізарны рынак для замежных тавараў высокімі мытамі.

На конфэрэнцыі, аднак, боруцца два кірункі. Адзін з іх хоча гаспадарча зблізіць між сабой паасобныя часьці Брытаніі, зьнізіўшы ўнутраныя мытныя бар'еры. З другога боку, тым самым гэты вялізарны сьвет адгарадзіўся-б ад рэшты сьвету, сьпярша гаспадарча, а пасьля і палітычна. Брытанскія дзяржавы страцілі-б тады ў значнай меры зацікаўленасьць у Лізе Нацыяў, бо ж сама яна зьяўляецца свайго роду „Лігай Народаў". Англія з дамініямі адыйшла-б ад Жэневы што мела-б вялізарнае значэньне ў міжнароднай палітыцы ўсяго сьвету

Англія бароніць гэты кірунак. Але дамініям трэба было-б заплаціць за зьніжэньне мытных бар'ераў вельмі цяжкімі для мэтраполіі ахвярамі. З другога боку, дамініям зусім ня так, як іх мэтраполіі (Вялікай Брытаніі), карысна адмова ад гандлю з не-брытанскім сьветам — на карысьць Англіі. Справа ў тым, што ад часу вайны дамініі, якія да таго часу карысталіся прамысловымі таварамі з Англіі, стварылі ўласную прамысловасьць, якая можа разьвівацца толькі пры сусьветным гандлю. Таму з боку большасьці дамініяў высоўваецца іншы кірунак ня толькі проці зьніжэньня мытнага кардону паміж імі і Англіяй, але наадварот — яшчэ падвышэньня яго — дзеля аховы ўласнай іх прамысловасьці ад канкурэнцыі з боку англійскіх тавараў.

Такім чынам барацьба на канфэрэнцыі ідзе зацятая. Некаторыя дамініі зусім ня маюць „натуральнага" на пагляд Англіі „агульна-брытанскага патрыятызму" і лічаць сябе цалком самастойнымі і незалежнымі дзяржавамі. Канада мае выразна цягне ў бок Амэрыкі. Асабліва гэты проці-англійскі настрой у іх выразіўся ў тэй авацыі, якую зрабілі на канфэрэнцыі дэлегату Ірляндыі пасьля яго вострай проці англійскай прамовы. З усяго гэтага відаць, што аб поўным абасабленьні „брытанскага сьвету" ад рэшты сусьвету ня можа быць гутаркі. Гэта залішне нявыгадна для дамініяў, бо англійскі рынак ня можа спажываць усю надвышку іх разбудаванай ужо на сусьветны размах прадукцыі.

Які кампраміс паміж абыдвума гэтымі кірункамі знойдзе ў сваіх пастановах канфэрэнцыя ў Оттаве, хутка даведаемся.

*) Такі назоў афіцыяльна прыняты канф 1926 г.

Жыцьцё Польшчы.

Палітычны трактат паміж Польшчай і СССР — падпісаны.

Газэты падаюць тэкст польска савецкага трактату аб узаемным ненападаньні, які ўжо падпісаны абедзьвюма старонамі.

Уступ да трактату кажа, што мэтай яго ёсьць жаданьне захаваць мір, а падставай — рыжскі трактат 1921 г.

Арт. І умовы сцьвярджае, што абедзьве староны адмаўляюцца ад вайны, як прылады нацыянальнай палітыкі, абязваюцца

ўстрымліваецца ад усялякіх зачэпных актаў, якія могуць нарушыць тэрытарыяльную і палітычную цэласьць і недатыкальнасьць абедзьвюх старонаў.

Арт. II і III забараняюць узаемна старонам даваць дапамогу іншым дзяржавам, калі-б якая з іх напала на Польшчу або на СССР, а таксама далучацца да ўсялякіх міжнародавых умоваў, якія былі-б скіраваны проці Польшчы або СССР.

Арт. IV засьцерагае абедзьвюм старонам правы іх паводле падпісаных імі раней — да гэтага трактату—ўсялякіх умоваў, калі толькі гэныя ўмовы не скіраваны проці Польшчы або СССР.

Арт. V прадбачыць спосаб вырашэньня спораў паміж старонамі (—газэтны тэкст ня кажа, нажаль, які спосаб, бо-ж радавы ўрад, як ведама, рашуча адкідаў адзіны рэальны спосаб—арбітражу, ці суду трэцяй незаінтэрэсаванай асобы).

Арт. VI кажа аб канешнасьці ратыфікацыі (зацьверджаньня) трактату; VII—вызначае 3-гадовы тэрмін трактату, а навет—5-гадовы, калі за 6 месяцаў да першага тэрміну ня будзе заявы аднэй з старонаў аб адмове.

——

Трактат гэты мае бязумоўна вялізарнае значэньне для замацаваньня міру на Усходзе Эўропы.

Адкладаны так доўга з абодвух бакоў трактат падпісаны бясcумліўна пад націскам здарэньняў у Нямеччыне, якія аднолькава пагражаюць як Польшчы, таксама і СССР.

Польшча падпісала трактат, не чакаючы Румыніі.

Польшча падпісала трактат аб узьемным ненападаньні з СССР, не чакаючы на заключэньне такога-ж трактату між Радамі і Румыніяй. Цяжка сказаць у сучасны мамэнт, ці трэба лічыць гэты факт пасьпехам радавай дыплёматыі. З аднаго боку, румынская прэса ў апошні час вельмі рэзка выражалася аб польскай палітыцы. З другога боку, румынскі міністар зам. спраў афіцыяльна заявіў журналістам, што — „чавет, калі-б Польшча падпісала цяпер адна трактат аб ненападаньні з Радамі, дык гэта зусім ня мае азначаць аслабленьня польска-румынскага саюзу"... „Паміж Польшчай і Румыніяй — казаў міністар — не перастала існаваць поўнае паразуменьне. Таму падпісаньне Польшчай трактату з Радамі без адначаснага падпісаньня такога-ж трактату Румыніяй зусім не даводзіць, быццам Польшча пакінула сваю саюзьніцу ў супольнай справе. Бо-ж Польшча афіцыяльна заверыла Румынію, што не зацьвердзіць трактату, пакуль Румынія не падпіша такога-ж трактату з Радамі". Румынскі міністар тлумачыць падпісаньне трактату Польшчай асобна „спэцыяльнымі варункамі міжнародавай кон'юнктуры, стварыўшыміся для Польшчы".. Што датычыць небясьпекі для Румыніі з боку Радаў, дык, казаў міністар, „Румынію бароніць.. трактат Кельлёга, падпісаны аднолькава Румыніяй і Радамі, — пакуль ня будзе падпісаны спэцыяльны трактат з Радамі, падобны да польска-савецкага"...

Наскольк бароніць „пакт Кельлёга", мы бачылі добра на прыкладзе Кітаю... З усяго гэтага найлягчэй заключыць, што трактат Румыніі з Радамі адкладаецца на далейшы час, бо-ж „справядлівыя дамаганьні Румыніі" (датычна Бэсарабіі)—безнадзейна адкідаюцца радавым урадам. Тымчасам трактат з Польшчай для абедзьвюх старонаў — рэч першай патрэбы і неабходнасьці. Гэта і даказана яго падпісаньнем...

Прысуд у справе „бунту проці паншчыны".

Даразны суд выдаў прысуд у справе сялянскага „бунту" у Ліску, выкліканага чуткамі аб „узнаўленьні паншчыны". Суд прызнаў віннымі 4 сялян, з якіх 3 засудзіў на кару сьмерці, а чацьвертага на вечную катаргу. Засуджаныя прынялі прысуд з сьлязамі і роспачай. Абаронцы выслалі да п. прэзыдэнта просьбу аб памілаваньні. Просьба падзеяла: кара сьмерці заменена на вечную катаргу.

Перачытаўшы газэту — передай другому.

Шпаркім ходам да манархіі.

Як ведама, на апошніх прэзыдэнцкіх выбарах Гіндэнбург быў выбраны 19 з палавай мільёнамі галасоў левых і цэнтравых — у кожным разе — рэспубліканскіх партыяў — проці галасоў аб'яднаўшайся проці яго кандыдатуры манархічнай правіцы (гітлераўцаў, нацыяналістаў і інш.). І вось, роўна праз 7 тыдняў пасьля гэтага нававыбраны прэзыдэнт вырваў уладу з рук цэнтра-левага рэспубліканскага ўраду і аддаў яе ў рукі правадыроў манархічнай правіцы, якая і словам і дзелам працавала ўвесь час проці Гіндэнбурга, бэсьцячы яго, як „здрадзіка", прадаўшага нямецкую дзяржаву, манархію і дынастыю замежным ворагам і... социялістам... У „карэктным рэспубліканскім прэзыдэньце", якому цалком даверылі навет падазроныя социял-дэмакраты, аказаўся жывым і несьмяротным генарал нямецкай манархіі, слуга імпэратара і... ўсходня-прускі абшарнік... У выніку гэтага — улада ў Нямеччыне апынулася ізноў у руках генаралаў і абшарнікаў, у якіх жыўцом жывуць „традыцыі" даваеннай манархіі.

Прамысловыя бароны, абшарнікі і іх генаралы паказалі зараз-жа, што ўладу яны ўзялі ў рукі моцна, і што першым іх заданьнем будзе ўмацаваньне гэтае ўлады за ўсялякую цану. Усё, што сталася за апошні час у Нямеччыне, ясна кажа аб гэтым.

З чыста нямецкай пляновасьцю ўсё было падрыхтована згары.

Першым чынам трэба было стварыць направа магутную „народную" арганізацыю, якая-б раўнаважыла сілу і ўплыў на ўрад здабыўшай у Нямеччыне пасьля вайны і рэвалюцыі клясава-арганізаванай работніцкай масы. Гэта і было зроблена: быў у значнай меры штучна—за грошы заінтэрасаваных буйна-прамысловых колаў — створаны гітлераўскі рух.

Толькі-што газэты выкрылі даволі дакладна крыніцы, скуль Гітлер чэрпае грошы на ўтрыманьне гэнае 400-тысячнае арміі, ня кажучы ўжо аб іншых выдатках — на „палітычны штаб", на газэты, агітатараў і т. д. Гітлер выдае што месяц каля 20 мільёнаў марак (марка — 2 злоты). Другія 20 мільёнаў штомесячна йдзе на вышэй сказаныя „палітычныя" выдаткі. Трэба-ж недзе здабыць рэгулярных даходаў на 40-мільёнавы месячны расходны бюджэт партыі!.. І вось, цэлы рад саюзаў прамыслоўцаў і абшарнікаў Нямеччыны плацяць сталы „падатак" на партыю Гітлера. Апрача іх, фінансуюць Гітлера былыя нямецкія „манархі" паасобных саюзных дзяржаваў — на чале з самім б. кайзэрам.

Але здабывае Гітлер грошы і па-за межамі Нямеччыны, напр.,—ад ведамага англійска-галяндзкага „нафтавага караля" Дытэрдынга — „пад заставу" будучай нафтавай манаполіі ў Нямеччыне, калі прыйдзе да ўлады ўрад Гітлера і т. д... Але ўрад Гітлера — ясна—ніколі ня дойдзе да ўлады: гітлераўскі „народны" рух, яго баёўкі — патрэбны толькі для „чорнай работы", дзеля таго, каб „знэйтралізаваць" рух і баёўкі работніцкай лявіцы...

Хто-ж прыйдзе да ўлады пасьля? Адказ на гэтае галоўнае пытаньне — вельмі цікаўны і важны.

У даваеннай Нямеччыне былі вельмі моцныя эканамічна і культурна сярэднія клясы: мястовая прамысловая і таргова буржуазія, працоўная інтэлігэнцыя, дараб'ўшыяся дабрабыту рамесьніцкія і работніцкія сем і т.д.

З гэтае „моцнае асярэдзіны", галоўнага нацыянальнага масыву краіны, выходзілі, як сьцьвярджалі розныя дасьледчыкі, найлепшыя духоўныя сілы народу, носьбіты маральнай і інтэлектуальнай энэргіі нацыі. І вось, сьпярша вайна выбіла з гэтага масыву якраз найлепшых прадстаўнікоў, а пасьля інфляцыя зруйнавала падставы яго гаспадарчага дабрабыту, яго эканамічнай сілы і незалежнасьці. У выніку гэтага ўсяго гэты цэнтральны масыў, асярэдзіна народу, проста перастаў існаваць: частка яго, „спролетарызаваўшыся", пайшла налева да здабыўшых сьпярша найвялікшую вагу ў дзяржаве, як найвялікшая найбольш арганізаваная і апазыцыйная да былай манархіі партыя,—социял-дэмакратаў; другая частка пайшла направа, спадзяючыся лепшай долі ад адбудовы манархіі, а перад усім спакусіўшыся на дармовы хлеб у гітлераўскіх баёўках..

Калі-б існавала тая „моцная асярэдзіна", дык, зразумела-ж, улада—ў выніку барацьбы паміж абыдвума крайнімі флянгамі —апынулася-б у яе руках. І гэта было-б карысна ня толькі для Нямеччыны, але і для суседзяў Нямеччыны на Захадзе і на Усходзе. Але Францыя кінула Нямеччыну ў бяду інфляцыі (ведамыя ваенныя меры Пуанкарэ ўжо пасьля міру: акупацыя Руры і г. д.). Дык хай цяпер Францыя і вінаваціць сябе за тое, што ў выніку распачаўшайся ў Нямеччыне паміж крайнімі флянгамі хатняе вайны — ўлада можа апынуцца толькі ў руках тых, хто мае ў сваіх руках грошы і аружжа, г. ё. — буйнай буржуазіі і генаралаў. А ім, каб замацаваць сваё панаваньне, патрэбна, як ведама, манархія!...

Да адбудовы манархіі цяпер ужо адчынены шлях, дый захапіўшыя ўладу „бароны" і „генаралы" ідуць па ім шпарка і рашуча.

Беларусы у Латвіі.

10-ты выпуск Дзьвінскае Дзяржаўнае Беларускае Гімназіі.

16-га чэрвеня адбыўся выпускны акт у Дзьвінскай Дзяржаўнай Беларускай Гімназіі. Акт гэты, як юбілейны, адбыўся вельмі ўрачыста. На яго зьехалася з усіх канцоў Латвіі многа былых гадунцоў Гімназіі, аднавіўшых гэтак старую сваю сувязь з ёй.

Гімназію скончыла сёлета 13 асоб.

Прыватная Беларуская Гімназія ў Рызе.

З пачаткам новага школьнага году Гімназія будзе працаваць ужо ў поўным складзе 4 клясаў (—адпавядаюць нашым 5-8 клясам). У сувязі з пашырэньнем працы Гімназіі дапамога ёй ад гораду павялічана да 8 тысяч латаў.

Экзамены з латышскае мовы.

Усе настаўнікі беларускіх школ (так сама, як і іншых меншасьцёвых школ) павінны здаць экзамен з латышскае мовы да 1 чэрвеня 1934 году.

„Беларуская школа ў Латвіі".

Выйшаў другі (ліпнёвы) нумар узноўленае часопісі „Беларуская школа ў Латвіі" пад рэдакцыяй К. Езавітага. Нумар гэты прысьвечаны 50-лецьцю ад дня нарадзін Янкі Купалы, партрэт якога зьмешчаны на вокладцы.

Беларуская кампазытарка.

Як падае „Бел. Шк. ў Латвіі", кампазытарка Юлія Александровіч напісала рад музыкальных кампазыцыяў на словы беларускіх поэтаў, у тым ліку на словы „Вясьнянкі" Пётры Сакала. Кампазытарка закончыла сваю опэру на тэкст п'есы Яна Райніса „Дзьміце, вецярочкі!" у латышскай мове. Увосені праектуецца яе кампазытарскі канцэрт — з беларускімі творамі яе ў праграме.

Беларусы у Літве.

Беларускае школьніцтва.

Журнал „Бел. Шк. ў Латвіі", які ўдзяляе шмат месца жыцьцю беларусаў у Літве, абгаварывае ў другім ужо нумары справу беларускага школьніцтва ў Літве і дае запраўды-ж сэнсацыйныя рэвэляцыі.

З агульнае лічбы 70.000 беларусаў, якая была зарэгістравана на тэрыторыі цяперашняе Літвы да вайны, паводле сьпісу 1923 г. аказалася ў межах Літвы ўсяго 4.400 беларусаў. Затое лічба расейцаў дасягае ажно 50.500, у чым, згодна з заявай „Бел. Шк. ў Л.", ёсьць значная частка беларусаў.

На ўсю Літву існуе толькі адна беларуская пачатковая школа, дый тая падпарадкавана бюро расейскіх пачатковых школ пры міністэрстве асьветы. Затое расейскіх школ— ажно 91, дый у іх вучыцца шмат беларускіх дзяцей, залічаных у расейцы...

„Бел. Шк. ў Л." слушна заяўляе, што-

каб наладзіць добрыя адносіны між беларусамі і літвінамі, Літва павінна ўрэшце „дагледзіць" існаваньне маскоўленае цяпер беларускае меншасьці ў Літве і пачаць ад унармаваньня нацыянальнага жыцьця гэтае меншасьці.

Як нам пішуць з Рыгі, у гэтым кірунку маюць быць распачаты пэўныя крокі. Праектуецца адкрыцьцё беларускіх вучыцельскіх курсаў, якія будуць падгатаўляць вучыцялёў для беларускіх пачатковых школ.

Даўно пара!

З усяго сьвету.

Зачыненьне канфэрэнцыі ў справе разбраеньня.

23 ліпня адбылася апошняе паседжаньне канфэрэнцыі ў справе разбраеньня, на якім была прынята з такім трудом апрацаваная рэзалюцыя.

Перад галасаваньнем дэлегат Нямеччыны зрабіў сэнсацыйную заяву аб тым, што Нямеччына ня можа галасаваць за рэзалюцыю, у якой ня зьмешчана галоўнае з таго, чаго дамагалася Нямеччына. Больш таго — Нямеччына ня можа абяцаць дзяржавам далейшага свайго супрацоўніцтва ў справе разбраеньня, пакуль канфэрэнцыя ня прыме, як падставы ў сваей працы, прынцыпу раўнапраўнасьці ўсіх дзяржаваў, паміж іншым і ў галіне зброеньня і разбраеньня. Дэлегаты Францыі і Англіі стараліся злагодзіць уражаньне нямецкай заявы. Цікаўна аднак-жа, што, калі француская прэса абураецца страшэнна на такое дамаганьне Нямеччыны, дык англійская прэса лічыць яго зусім слушным. За рэзалюцыю падалі голас 41 дэлегацыя. Проці рэзалюцыі галасавалі толькі дзьве дэлегацыі: нямецкая і савецкая. Устрымаліся ад голасу 8: італіянская, аўстрыяцкая, баўгарская, турэцкая, вэнгерская, кітайская, альбанская і афганістанская. Дэлегат Кітаю дадаў, што ўстрымліваецца не таму, што—праціўны зьместу рэзалюцыі, але таму, што, пакуль ідзе фактычна вайна між Кітаем і Японія, Кітай ня можа ўзяць на сябе ніякіх разбраенчых абавязкаў.

Канфлікт на кангрэсе уніі парлямантаў.

На кангрэсе парляманцкага аб'яднаньня дзяржаваў выбухнуў востры канфлікт між італьянскай дэлегацыяй і француской. У часе прамовы італьянскага дэлегата францускі соцыяліст Рэнодэль крыкнуў, што ў Італіі няма ніякага парляманту, ані судоў, а Мусоліні не абяліўся яшчэ ад закіду ў забойстве пасла Матэотті... Гэта выклікала вялізарнае абурэньне сярод італьянскай дэлегацыі. Канфлікт прыняў блізу „дыплёматычны" характэр дзеля таго, што кангрэс адбываўся ў гмаху Лігі Нацыяў. Ня гледзячы на ўсе высілкі старшыні кангрэсу, канфлікт не ўдалося зьліквідаваць, бо Рэнодэль наадрэз адмовіўся ўзяць назад свае словы аб Мусоліні... Тады італьянская дэлегацыя вышла з складу Уніі.

Сэнсацыйныя зьмены ў італьянскім урадзе.

Вялікую сэнсацыю зрабілі апошнія зьмены ў італьянскім урадзе. Міністар зам. справ Грандзі звольнены з пасады, а Мусоліні сам назначыў сябе на яго месца. Адначасна з тым звольнены яшчэ 4 міністры разам з сваімі віцэ-міністрамі.

Найбольш цікаўныя прычыны зьмены на становішчы кіраўніка замежнай палітыкі Італіі. З таго, што Мусоліні сам фактычна кіруе міжнароднай палітыкай Італіі, а Грандзі зусім ня страціў даверу, бо-ж назначаны паслом у Лёндан, — можна зразумець, што зьмена гэтая зьяўляецца вонкавай дэманстрацыяй — па адрасу сяброў толькі-што закончаных з Лёзаньне і ў Жэнэве канфэрэнцыяў. Грандзі, як тлумачыць фашыстаўская прэса, быў залішне „дыплёматычным", даверчывым, лагодным, „замала выражаў сілу і волю Італіі ў міжнароднай палітыцы". У выніку гэтага Англія, Францыя і Нямеччына залішне мала лічыліся з яго голасам на канфэрэнцыях. Францыя зрабіла цішком сваё „шляхотнае паразуменьне" з Англіяй, не папярэдзіўшы аб гэтым згары Італію; Нямеччына запрапанавала Францыі „ваенны саюз" — так-сама цішком ад Італіі. Цяпер Мусоліні выступае асабіста, а можа знойдзе якога для сябе „заступніка" больш энэргічнага, як Грандзі.

Агульны кірунак палітыкі Італіі ня зьменіцца. Мусоліні кіраваў палітыкай і раней. Але зьменяцца тактыка і спосабы: трэба, каб „Эўропа пачула голас і волю Італіі лепш", як піша рымская прэса...

Выбары ў Нямеччыне.

31 ліпня маюць адбыцца ў Нямеччыне агульныя выбары ў парлямант. Апошнія выбары, як ведама, адбыліся толькі некалькі месяцаў таму назад. Але гэныя выбары не далі большасьці падыйшоўшай да ўлады правіцы, дзеля чаго новы ўрад Паппэна першым чынам распусьціў парлямант і расьпісаў новыя выбары.

Новыя выбары павінны — па думцы маючай ужо фактычную ўладу правіцы — даць ёй бязумоўную большасьць у парляманьце, унезалежніўшы цалком урад ня толькі ад соцыял-дэмакратыі, але і ад цэнтравых партыяў. усё што зроблена ўрадам Паппэна за апошнія два—тры тыдні перад выбарамі, мае выразна гэтую канцавую мэту. Першым крокам ураду Паппэна, апроч роспуску парляманту, было, як ведама, звальненьне акцыі гітлераўцаў ад тых ланцугоў, якія налажыў на іх папярэдні ўрад Брюнінга; другім актам было — закаваньне ў ланцугі акцыі камуністаў і соцыял-дэмакратаў. Трэцім актам быў — разгром лева-цэнтралевага ўраду ў Прусіі і назначэньне замест міністраў спэцыяльных урадавых камісараў — з самім Паппэнам і ген. Шлейхерам на чале. Дзеля таго можна ўжо казаць аб выразнай ваеннай дыктатуры ў Прусіі, калі не ўва ўсей Нямеччыне. У дадатку да ўсяго гэтага ў Бэрліне дый у Брандэнбургу наагул уведзена „надзвычайнае палажэньне", якое прыпыняе так зван. „канстытуцыйныя гарантыі", ці асабістыя і грамадзкія вольнасьці насяленьня... „Выняткованы стан" быў уведзены Гіндэнбургам, калі прускі ўрад адмовіўся здаць уладу назначаным Паппэнам камісарам.

Праўда, звольненыя міністры Прусіі, на чале з прэм. Браўнам, падалі зараз-жа скаргу на паступаньне ўраду і прэзыдэнта ў Дзяржаўны Трыбунал у Лейпцыгу. Скаргу гэтую падтрымалі і галоўныя партыі, з прадстаўнікоў якіх складаўся прускі урад. Але Трыбунал, шпарка разглядзеўшы тую скаргу, прызнаў яе беспадстаўнай... Такім чынам Вярхоўны Суд Нямецкай Рэсп. прызнаў паступаньне" ўраду генаралаў і „баронаў" правільным і законным... Ня можа быць лепшага козыра для прыхільнікаў гэтага ўраду ў часе выбарнай кампаніі: урад яўных гвалтаўнікоў мае ня толькі фактычную ўладу і сілу, але і санкцыю поўнай законнасьці і згоднасьці з канстытуцыяй!.. Астаецца фон-Паппэну толькі выкарыстаць усе гэтыя козыры, што ён, зразумела, і зробіць дасканала.

Прысуд над Горгуловым.

У Парыжу закончыўся працэс Горгулова, забойцы прэзыдэнта Думэра, Горгулов засуджаны на кару сьмерці.

Мытная вайна між Англіяй і Ірляндыяй.

У выніку непасьпешнасьці асабістых перагавораў паміж Мак-Донэльдам і дэ-Валерай (прэм. Ірляндыі) распачалася ўжо мытная вайна між Англіяй і Ірляндыяй. Ірляндыя абложыла забароннымі (залішне высокімі) мытамі галоўныя тавары англійскага вывазу ў Ірляндыю, як вугаль, жалеза, сталь, электрычныя вырабы, консэрвы і т. д. З свайго боку англійскі ўрад мае зрабіць тое-ж адносна да сельска-гаспадарчых вырабаў.

Навет англійскія галасы кажуць, што Англія заелася зусім непатрэбна. Спор ідзе аб нейкіх паўтара мілён. фунтаў штогодных адшкадаваньняў для былых англійскіх абшарнікаў, валадаўшых блізу ўсёй зямлёй у Ірляндыі. „Даń" гэная скасавана цяпер дэ-Валерай. А стратаў сабе наробяць абедзьве стараны на дзесяткі мільёнаў. І гэта робіцца ў часе такога крызісу!

На гэтай вайне можа добра скарыстаць і Польшча, высылаючы вугаль у Ірляндыю, а прадукты свайго земляробства — ў Англію.

Выбары ў Румыніі.

Адбыўшыяся толькі што выбары ў румынскі парлямант пацьвярдзілі яшчэ раз вялізарную ролю, якую павінна йграць сялянства ў палітычным жыцьці гэтай земляробскай дзяржавы. Апошнія выбары ў Румыніі адзначаліся тым, што яны блізу ня былі „румынскімі", гэта значыць — адбыліся блізу цалком свабодна, бяз рожных гвалтаў і машэнстваў з боку ўрадавай партыі, адміністрацыі і паліцыі, як гэта рэдка здараецца ў Румыніі. Дык вось такія „чыстыя" выбары й далі вялізарную перавагу сялянству. На агульную лічбу 387 мандатаў нацыянальна-сялянская партыя атрымала 277. Магутныя яшчэ пару гадоў таму „лібэралы", на чале з найбуйнейшымі абшарнікамі, здабылі цяпер толькі 28 (партыя Дукі) і 13 мандатаў партыя Братыяну. Рэшта драбнейшых партыяў здабылі па некалькі мандатаў. Цікаўна, што партыя ген. Авэрэску, яшчэ ня так даўно трымаўшая ўладу дый тады „здабыўшая" на выбарах 75 прац. мандатаў, цяпер атрымала толькі 4 мандаты... Таксама толькі што панаваўшая у паразуменьні з каралём Карлам нацыяналістычная група Іоргі і Аргетояну атрымала толькі 5 мандатаў.

Уладу здабыла сялянская партыя Маніу і Вайда-Ваяводы, якая і мае стварыць урад.

Новая вайна Парагваю з Болівіяй.

Як памятаюць нашыя чытачы, пару гадоў назад раптам выбухла вайна паміж суседнімі дзяржавамі паўдзённай Амэрыкі: Парагваем і Болівіяй. Вайна выклікана была тады здаўна спорнай тэрыторыяй, на якой раптам былі адкрыты багатыя залежы нафты. Тады ў спор Парагваю з Болівіяй умяшалася, як ведама, і Ліга Нацыяў і Пан-Амэрыканская Канфэрэнцыя, дык ён неяк быў залагоджаны. Цяпер канфлікт выбухнуў ізноў. І цяпер, як і тады, меншы за Балівію Парагвай, як маючы лепшую армію, выступае больш актыўна, зьяўляючыся „нападаючай старанойʺ. Парагвайскае войска заняло рад местаў на Болівійскай тэрыторыі і аблажыла прыгранічную крэпасьць. Кроў ужо пралілася. Але нешта аб умяшацельстве Лігі ня чуваць.

ХРОНІКА.

— **„Інформацыйны Бюлетэнь Т. Б. Ш."** Вышаў з друку „Інформацыйны Бюлетэнь Таварыства Беларускае Школы". „Бюлетэнь" перад усім выясьняе, чаму Т-ва дагэтуль не магло склікаць агульнага сходу. У перадавой стацьці даецца справаздача з некалькіх канфэрэнцыяў прадстаўнікоў Галоўнае Управы — з п. віленскім ваяводай і іншымі прадстаўнікамі польскае адміністрацыйнае ўлады. Як відаць, улада абвінавачывае Т. Б. Ш. ў тым, што яна апанавана камуністамі. Дзеля гэтага быццам і робяцца перашкоды ў працы Т. Б. Ш. Другое—гэта тое, што ў агульным сходзе могуць прымаць учасьце дэлегаты не ад гурткоў, а ад акружных і паватовых управ, якіх у Т.Б.Ш. мала асталося, бо большасьць „завешана".

Галоўная Управа заклікае ўсе гурткі, якія існуюць ці будуць існаваць, каб стараліся аб'яднацца ў паватовыя і акруговыя управы і гэтак прысьпешыць скліканьне агульнага сходу. Адначасна Гал. Управа заяўляе, што Т.Б.Ш. і было, і ёсьць, і павінна быць далей апалітычнай культурна-асьветнай арганізацыяй.

Побач з абшырнай інструкцыяй для сяброў і гурткоў, даецца даўгі сьпісак зачыненых уладамі гурткоў, а такжа інфармацыі аб працы існуючых.

— **Горадзенскі павет далучаны да Віленскага Куратарыуму.** Апошнім загадам Міністэрства Асьветы скасаваны куратарыум ў Лодзі, а былы лодзкі школьны вокруг далучаны да варшаўскага куратарыуму. У зьвязку з гэтым, частка наветаў варшаўскага куратарыуму мае адыйсьці да Віленскага Школьнага Вокругу. Як данесьлі газэты, міністэрства пастанавіла ўжо далучыць да Віленскага Куратарыуму паветы Горадзенскі, Аўгустоўскі, Ваўкавыскі і Сувалкскі.

Рэдактар-выдавец: М. СІНЯУСКІ. Друкарня Я. Левіна, Вільня, Нямецкая вул. 22